

TORE SELLBERG:

Direktörsklubben

Bankdirektör Tore Sellberg har läst en i höst utkommen bok av Sven Anders Söderpalm som handlar om den sk Direktörsklubben, stiftad 1933 av Sigfrid Edström i ASEA. Den samlade cheferna för några stora svenska exportföretag och avsåg att påverka både Industriförbundet och Exportföreningen och även statsmakterna i exportföretagens intresse. Klubben fick inget politiskt inflytande att tala om. Till bilden hör, att det fanns andra krafter inom näringslivet som också agerade, och därom skriver Tore Sellberg i sin artikel.

När man valt ut en viss företeelse för vetenskaplig undersökning är det helt naturligt att huvudintresset inriktas mot denna företeelse. Det är sålunda rimligt att sidoordnade företeelser och händelseförlopp ägnas mindre uppmärksamhet. Man bör dock vara klart medveten om andra faktorer och krafter inverkan på skeendet, ty det är förutsättningen för en adekvat invägning av den studerade företeelsens relativa vikt i det historiska händelseförloppet. En sådan invägning måste väl rimligen vara den yttersta meningen med undersökningen ifråga.

I praktiken är detta förvisso ganska svårt att förverkliga. Fokuseringen av en viss företeelse leder lätt till en uppförstoring av denna företeelse på andra faktorerens bekostnad. Frågan är om inte Sven Anders Söderpalm fallit offer för detta i sin intressanta och i många avseenden föredömliga bok "Direktörsklubben" (Sven Anders Söderpalm: Direktörsklubben. Storindustrin i svensk politik under 1930- och 40-talen. Zenit/Raben & Sjögren). Han förmedlar, synes det mig, ett intryck av att Direktörsklubben hade större inflytande och betydelse än vad som i verkligheten var fallet. Detta låter sig sägas, men kan naturligtvis inte utan vidare avgöras. Man kommer oundvikligen in på subjektiva bedömningar och tolkningar. Det finns ingen självklart given objektiv måttstock efter vilken de olika enskildheterna i ett historiskt händelseförlopp kan inmätas i totalförloppet.

Denna reflexion ger anledning till begrundan av en annan intrikat och svårbesvarad fråga. Hur sann och fullständig blir den bild av ett händelseförlopp, som grundas på

en omsorgsfull kritisk granskning av alla dokument och historiska "lämningar", i förhållande till den bild som en person kan ha, vilken direkt från ett eller annat perspektiv iakttagit förloppet ifråga? Jag får anledning att återkomma till den frågan, dock utan anspråk på att kunna besvara den mera generellt.

I ovannämnda bok redogör Söderpalm för den sk Direktörsklubben och söker ange dess roll i det näringspolitiska och politiska skeendet under 1930- och 40-talen. Framställningen är rikt och omsorgsfullt dokumenterad från klubbens protokoll, Sigfrid Edströms arkiv m.m. Klubben tillkom 1933 på initiativ av Sigfrid Edström och bestod av verkställande direktörerna för de då fem största verkstadsföretagen i landet: ASEA, Electrolux, LME, Separator och SKF. Den kallades också "The Big Five". 1941 tillkom också AGA som medlem och därefter kallades den "The Big Six".

Klubbens verksamhet

Klubben bildades i det uttryckliga syftet att tillvarata och hävda de stora exporterande verkstadsföretagens intressen. Det måste betraktas som ytterst vällovligt med hänsyn till den tidens starka protektionistiska strömningar och även med tanke på Exportföreningens svaga agerande. Det var ur export-synpunkt betydande och inflytelserika her-rar som tillhörde klubben, och utan tvekan hade den på 30-talet betydelse för hävdandet av exportindustrins intressen.

1935 tillsattes f.d kommerserådet, konsul-tativa statsrådet och statssekreteraren Sven

Erik Österberg som sekreterare och om-budsman i klubben.

Han var liberal, tillhörde under många år folkpartiets verkställande utskott och var troligen, innan Bertil Ohlin hade befast sin position, förhållandevis inflytelserik inom partiet. Efter Österbergs tillträde kom klubben att mera syssla med allmänna näringspol-itiska och politiska frågor. Den spelade troligen under 30-talet och de allra första åren på 40-talet en i vissa sammanhang ganska betydelsefull roll som påtryckare, främst be-träffande Industriförbundets och Export-föreningens handlande. Klubben försökte sig också på att vara "kungamakare" eller rättare "regeringsmakare" i kulisserna, dock utan framgång.

Klubben intog ganska genomgående mera extrema ståndpunkter än vad näringslivets organisationer gjorde. Inte heller näringsli-vets representanter i riksdagen inom högern och folkpartiet visade någon benägenhet att vilja företräda klubben. Trots flitigt och ofta skickligt agerande i näringspolitiska och all-mänpolitiska frågor blev det substantiella re-sultatet av klubbens ansträngningar skäligen magert.

Något egentligt politiskt inflytande lyckas klubben sålunda enligt min mening aldrig skaffa sig, trots de betydelsefulla perso-ner den bestod av. Härvidlag tror jag förfat-taren ger en aning skev bild av förhållandet. Söderpalm förmedlar intrycket att folkpar-tiet stod näringslivet lika nära eller snarare närmare än högern. Detta är säkerligen fel för hela perioden och isynnerhet under ef-terkrigstiden, då de båda partiernas ställ-ning visavi näringslivet ytterligare markera-

des genom att högern i entydigare grad blev näringslivets företrädare och folkpartiet skärpte sin profil som helt oberoende. Jag tror Söderpalm härvidlag i hög grad över-skattat Österbergs inflytande. Han kom nog rätt snart efter kriget att betraktas som en ganska främmande fågel inom ett parti som alltmera markerat företrädde Bertil Ohlins socialliberalism. Klubben upplöstes inte formellt förrän 1953, men under sina sista år förde den en alltmer tynande tillvaro.

Vad dokumenten inte berättar

När det gäller en framställning av denna typ över ett historiskt så närliggande skede, har man anledning ställa sig frågan: "Vad meddelar dokumenten och vad utelämnar de"? Man har också anledning fråga sig: "Hur skev och förvriden till perspektivet är ens egen direkt iakttaga bild av händelseförloppet"? Det är givet att en rikt dokumenterad framställning ger mycket som i den individuella minnesbilden suddats ut, om det ens någonsin funnits där. Det är också självklart att iakttagaren, även om han vore mycket bra placerad, ändå på grund av subjektiva värderingar, psykologiska omständigheter av de mest skilda slag, också skulle få en begränsad och ibland ganska förvriden bild av den verklighet som just uppleves. Det vore mig därför fjärran att sätta mig till doms över författaren. Men jag vill ändå peka på några omständigheter, som gör att källmaterialet kan vara otillräckligt för en uttömmande och nyanserad beskrivning.

Den rivalitet som fanns och finns inom olika grupperingar inom näringslivet kommer

endast skymtvis fram hos Söderpalm. Jag tror insikten om denna rivalitet är ganska nödvändig för att kunna förstå och tolka konstellationernas sammansättning och agerande i olika situationer. Det är också nödvändigt att förstå, att särskilt Enskilda Banken-gruppen ganska systematiskt spelade på två olika plan. Samtidigt som den högsta ledningen obestriddligen under hela det 44-åriga socialdemokratiska regeringsinnehavet hade det allra mest givande samarbetet med regeringen, uppmuntrade man och stödde organ och verksamheter, som hade till främsta uppgift att öva påtryckning på organisationer och partier från ofta extremare ståndpunkter än vad organisationer och partier var beredda att inta.

Det hör också till bilden att när kretsarna kring Handelsbanken och Skandinaviska Banken startade verksamheter för att påverka opinionsbildningen på näringspolitiska områden, uppträdde snart organ finansierade av företag inom Enskilda Banken-gruppen med likartade men rivaliserande syften. Om allt detta intrikata säger självfallet protokoll och handlingar inte ett dugg. Men det kan också tänkas att den som varit med och närmast varit hänförlig till en av grupperna är benägen att överdriva den här påtalade rivaliteten. Den tillhör likväl bilden. Utan vetskap om denna rivalitet begår man lätt misstaget att tro att det i en given situation föreligger bestämda skiljaktigheter i sakfrågor och åsikter, då de olika ståndpunkter de agerande grupperna intar i stället är betingade av vilja till makt och inflytande.

Det skulle i och för sig vara frestande att mera i detalj "pröva" framställningen ifrån

här angivna synpunkter, men det är givetvis inte möjligt i en liten artikel. Jag vill dock peka på en direkt svaghet i framställningen. Gustaf Söderlunds namn förekommer oftast i boken. Detta är förvisso väl motiverat, men författaren förmedlar enligt min läsart intrycket att Gustaf Söderlund närmast var neutralist. Detta är helt orimligt.

Söderlund arbetade systematiskt och konsekvent på boskillnad mellan politik och arbetsmarknadsfrågor. Han ville förbehålla de senare exklusivt för arbetsmarknadsorganisationerna. Detta skedde som bekant inte utan framgång. Saltsjöbadsavtalet lade grunden till en i stort sett 30-årig "avpolitisering" av arbetsmarknadsorganisationerna. Fackförbunden avskaffade redan på 30- och 40-talen "den socialistiska bråten", som Rickard Lindström uttryckte det, ur sina stadgar och LO blev ju inte politiskt militant

förrän i slutet på 60-talet och början av 70-talet.

Utöver att Söderlund ville avpolitisera och förbehålla arbetsmarknadsfrågorna för därtill avsedda organisationer var han dock minst av allt neutral. Han var inte blott en av de kunnigaste i näringspolitiska och politiska frågor av näringslivets företrädare utan också en av de mest stridbara. Det var till hans namn som Per Albin Hansson direkt anknöt beteckningen PHM (planhushållningsmotståndare), och det gjordes förvisso med rätta.

Jag har här gjort några kritiska reflexioner i anslutning till Söderpalms bok. Må de icke missförstås. Boken är i allt väsentligt en intelligent och förträfflig redogörelse för en intressant puzzelbit i industri- och organisationsveriges framväxt.

BERG & HJELT ADVOKATBYRÅ KB

Nybrogatan 7, 114 34 Stockholm.

Telefonväxel: 23 73 70.

Advokater; *Gunnar Berg, Richard W. Hjelt, Åke Hane-Weijman, Carl Patric Ossbahr och Erik af Petersens.*

Biträdande jurister: Jur. kand. *James Tuveson, Anders Berg och Mauritz Silfverstolpe.*